

Uluslararası Liderlikte Mükemmellik Arayışı Dergisi (ULMAD)

ISSN (Online): 2979-9163 [http:// https://ijpel.elapublishing.net/](http://https://ijpel.elapublishing.net/)

Yükseköğretim-İstihdam İlişkisi Kapsamında Mezuniyet Alanları

Hasret Öztürk¹

Öz

Bu çalışmanın amacı, yükseköğretim (ön lisans ve lisans düzeyi)- istihdam ilişkisini mezuniyet alanları çerçevesinde ortaya koymaktır. Bu kapsamda tarama modellerinden kesit alma yaklaşımı kullanılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2023 yılı en son güncel istihdam verileri göstergeleri analiz edilerek birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda eğitim düzeyi arttıkça istihdamın arttığı, mezuniyet alanları istihdam arasında ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bunlar; Sağlık ve refah mezuniyet alanında lisans düzeyinde mezunların istihdamın oldukça yüksek olduğu, ön lisans düzeyinde nispeten daha düşük olduğu; mühendislik, imalat ve inşaat mezuniyet alanında lisans ve ön lisans düzeyi mezunlarının istihdam oranlarının yüksek olduğu; sanat ve beşerî bilimler alanında ise lisans ve ön lisans düzeyinde mezunların istihdam oranların en düşük seviyede ve son sırada yer aldıkları görülmüştür. Elde edilen bulgular çerçevesinde de kamu yöneticilerine ve yükseköğretim kurum ve kuruluşları yöneticilerine bir takım tavsiyelerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Eğitim, yükseköğretim, yükseköğretim mezuniyet alanları, istihdam

Graduation Fields Within the Scope of Higher Education-Employment Relationship

Abstract

The aim of this study is to reveal the relationship between higher education (associate and undergraduate degree) and employment within the framework of graduation fields. In this context, a cross-sectional approach from scanning models was used. The latest employment data indicators of the Turkish Statistical Institute for 2023 were analyzed and some findings were reached. As a result of the study, it was concluded that employment increases as the level of education increases and there is a relationship between graduation fields and employment. These are; It has been observed that the employment rate of graduates at the undergraduate level in the field of health and welfare graduation is quite high, and relatively lower at the associate degree level; the employment rate of graduates at the undergraduate and associate degree level in the field of engineering, manufacturing and construction graduation is high; and the employment rate of graduates at the undergraduate and associate degree level in the field of arts and humanities is at the lowest level and in the last place. Within the framework of the findings, a number of recommendations were made to public administrators and managers of higher education institutions and organizations.

Keywords: Education, higher education, higher education graduation fields, employment.

Makale Geçmişi Geliş: 03.07.2025 Kabul: 16.12.2025 Yayın: 31.12.2025

Makale Türü Araştırma Makalesi

Önerilen Atıf Öztürk, H. (2025). Yükseköğretim-İstihdam ilişkisi kapsamında mezuniyet alanları. *Uluslararası Liderlikte Mükemmellik Arayışı Dergisi (ULMAD)*, 5(2), 22-32.

Giriş

Eğitim hem bireyi hem de toplumu etkileyen önemli bir olgudur. Eğitimle olumlu yönde şekillenen ve gelişen birey, topluma sosyal ve ekonomik alanlarda katkı sunacak düzeye gelmekte, toplum ise katkı sunan birey sayesinde gelişmekte ve devamlılığını sağlamaktadır. Toplumsal açıdan bu denli hayati öneme sahip olan eğitimin türü, seviyesi, niceliği, niteliği, alanı, girdi ve çıktıları, istihdama olan katkısı, sosyal ve ekonomik yansımaları oldukça önemlidir (İlgar, 2023; Uysal ve Aydemir, 2016; Çakır ve Kellevezir, 2020). Bu nedenle eğitimde bireysel ve toplumsal anlamda maksimum düzeyde fayda sağlamak amacıyla girdi ve çıktıların çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Özellikle eğitim-

¹ Sorumlu yazar: Doçent, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur/Türkiye, hozturk@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9111-4844

istihdam ilişkisinin, eğitim seviyesine, eğitim alanlarına göre ortaya konulması ve analiz edilmesi oldukça önem arz etmektedir (Uysal ve Aydemir, 2016; Yıldız vd., 2008; Biçerli, 2011).

Özellikle kamu yönetiminde eğitim politikası oluşturacak yöneticilerinde eğitim-istihdam ilişkisini detaylı analiz ederek eğitim politikaları oluşturmaları gerekmektedir. Son zamanlarda sayısı artan yükseköğretim kurumları, buna paralel olarak artan bölüm ve programlar, bu bölüm ve programlardan mezun olan bireylerin sayısının artması istihdam ihtiyacını öne çıkarmaktadır. Bu nedenle var olan bölüm ve programlardan mezun olanların sayıları ve istihdam yüzdelere ortaya konulması gerekmektedir (Yıldız vd., 2008; Yıldız, 2008; Biçerli, 2011; Uz, 2022).

Bu kapsamda, çalışmanın ilk bölümünde eğitim, yükseköğretim ve istihdam kavramları tanımlanmış; eğitim, yükseköğretim ve istihdam ilişkisi belirtilmiş; yükseköğretim mezuniyet alanları açıklanmıştır. İkinci bölümünde, çalışmanın amacı, yöntemi ve sınırlılıkları belirtilerek Türkiye İstatistik Kurumu verileri analiz edilerek bulgular tartışılmıştır. Son bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Eğitim Kavramı

Eğitim, kişinin tutum ve hareket ve tepkilerinden meydana gelen olumlu değişimleri ifade etmektedir (Çakmak, 2008; İnaç vd., 2006). Eğitimin bireysel ve toplumsal iki türlü etkisi bulunmaktadır. Eğitimin bireysel düzeyde etkileri, bireyde bilimsel bilgi ortaya koyma, anlama ve analiz etme yetileri kazandırmakta iken, toplumsal düzeyde etkileri sosyal, kültürel ve ekonomik hayattaki pozitif ilerlemeler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Eğitimle birlikte önemli vasıflar kazanan bireyin etkinliği ve verimliliği artmakta ve iş gücü piyasasında tercih edilebilir konuma gelmektedir (Altınışık ve Peker, 2012; Öztürk ve Çoltu, 2016; İnaç vd., 2006).

Yükseköğretim Kavramı ve Yükseköğretimin Etkileri

Türkiye’de eğitim-öğretim sistemi genel çerçevede sınıflandırıldığında karşımıza ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim sistemleri çıkmaktadır (Kurt vd., 2023). Yükseköğretim sistemi; iki yıllık programlardan oluşan ön lisans, en az dört yıl süren lisans, lisans sonrasında yaklaşık iki yıl devam eden yüksek lisans ve yüksek lisans takiben dört yıl yürütülen doktora düzeylerinden oluşmaktadır (Kılıç, 1999).

Yükseköğretimin birbirini destekleyen birçok tanımı bulunmaktadır. 1982 Anayasası’nda ve 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu’nda yükseköğretim; içinde bulunduğu çağın şartlarına uygun modern eğitim- öğretim veren, toplumun ihtiyaç duyduğu vasıflı işgücü yetiştiren, bilimsel bilgiler üreten, toplum yararına sunan ve yayan, bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip kurum ve kuruluşlardan oluşan bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Yücel ve Çalık, 2022). Aynı doğrultuda, Baskan, (2001); Uysal ve Aydemir (2016); Kılıç (1999). Yükseköğretimi, bilimsel bilgiler ortaya koyan ve toplumun ihtiyaç duyduğu vasıflı iş gücü yetiştiren eğitim sistemi olarak da tanımlamaktadırlar. Özsoy (2008); Ergün (2003); Akdoğan ve Altınok (2023); Erçetin (2001) Yükseköğretimin sosyal, ekonomik ve toplumsal etkilerini şöyle sıralamaktadırlar;

- Yükseköğretim kalkınmaya itici güç sağlar.
- Toplumsal sağlığın korunmasını ve gelişmesini sağlar.
- Bilginin üretilmesi ve yaygınlaşmasını sağlar.
- Bireye yeni davranış tarzları kazandırarak sosyalleşmesine, dolaylı olarak da toplumsal değişimlere katkıda bulunur.
- Sanayi ve teknolojinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Vasıflı, donanımlı, teknolojik yeniliklere açık bireyler yetiştirerek iş gücü piyasasına ve istihdama katkıda bulunur.

İstihdam ve İstihdamın Etkileri

Türk Dil Kurumu istihdamı “bir görevde, bir işte kullanma” olarak tanımlarken, Yağmur’da, (2009) sık kullanılan tanım olduğuna vurgu yaparak, bireyin emeğini üretim sürecine dahil etmesi ve kullanması olarak tanımlamaktadır. İstihdam genel çerçevede tam, eksik ve aşırı istihdam olarak üçe

ayrılmaktadır. Tam istihdam, bireylerin iş gücü piyasasında gerçek ücretlerle işe girebildiği, tam kapasitelerini kullanabildikleri, işe girmeme tercihinin bireyin idaresine bağlı olduğu durum olarak nitelendirilmektedir (Göker ve Dane, 2013). Eksik istihdam, bireylerin iş gücü piyasasında çalışıyor olmakla birlikte, tam kapasitelerini kullanamamaları ve gerçek ücret alamamaları durumu olarak ifade edilmektedir (Taşçı ve Darıcı, 2010). Aşırı istihdam ise iş gücü piyasasında emeğe yoğun ihtiyaç duyulduğu, fakat ücretlerin gerçek olmadığı ve mesailerin oldukça fazla olduğu durumu ifade etmektedir (Güçlüoğlu, 2017). Öztürk ve Alp (2020), tam istihdamın toplumsal katkılarını aşağıdaki şekilde sıralamaktadırlar;

- Tam istihdam, işsizlik sorununu alt düzeye çekerek sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda olumlu gelişmeler sağlar.
- Tam istihdam durumunda bireyler elde ettikleri gelirlerle kendi ve aile yaşamlarını refah içinde sürdürebilirler.
- Tam istihdam, gelir dağılımının eşit ölçekte gerçekleşmesine katkıda bulunur.
- Tam istihdam, toplumda yaşanabilecek kargaşa ve kaos gibi olumsuz durumlarda kalkan görevi üstlenir.

Eksik istihdam toplumlarda işsizlik olgusunun ortaya çıkmasına, üretim de düşük düzeyde iş gücü girdilerin olmasına, bunun sonucu olarak düşük düzeyde çıktılara, ekonomik kayıplara, eşitsizliklere, yoksulluğa ve toplumsal refahta azalışlara neden olmaktadır (Görmüş, 2019; Taşçı ve Darıcı, 2010). Aşırı istihdam ise, bireylerin gerçek ücretlerinde düşüklük ve daha fazla mesai yapma sonuçlarını ortaya çıkarmaktadır (Güçlüoğlu, 2017).

İstihdam, ekonomik ve sosyal hayatı etkileyen tüm toplumların üzerinde durduğu konu veya sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İş yaşamında ortaya çıkan değişimler, teknolojik yeniliklerdeki artış, globalleşme, üretim sistemindeki değişiklikler ve eğitim istihdamı önemli ölçüde etkileyerek daha sofistike hale getirmiştir (Kızıroğlu, 2014). Aynı doğrultuda Kol (2011), istihdamı etkileyen faktörleri gelişmişlik düzeyi, kentleşme, nüfus artış hızı, milli gelir, büyüme, gelir dağılımı, kayıt dışı ekonomi, işsizlik ve eğitim olarak sıralamaktadır. Özellikle de eğitimin önemine vurgu yaparak, eğitim almış bireylerin teknolojik yeniliklere ve iş gücü piyasasına daha çabuk adapte oldukları ve bu durumun istihdama olumlu yansımalarının olduğunu ifade ederek, eğitim sisteminin ve politikalarının istihdamla ilişkilendirilerek bu yönde dizayn edilmesini gerektiğini belirtmiştir (Kol, 2011).

Eğitim, Yükseköğretim ve İstihdam İlişkisi

Temelleri Adam Smith'e dayanan "İnsan Sermayesi Kuramı" eğitimin türü, niteliği ve eğitim seviyesi ve eğitim alanı, bireylerin vasıflarını pozitif yönde etkilediğini, bireylerin etkinlik ve verimliliklerine olumlu katkıda bulunduğunu ifade etmektedir (Koç vd., 2022). Eğitimle birlikte çeşitli vasıflar kazanan birey iş gücü piyasasına dahil olarak, istihdam edilebilir konuma gelmektedir. Eğitim yoluyla kazanılan beceriler emeğin verimliliğini yükseltmektedir. Ayrıca eğitim yoluyla istihdam piyasasının talep ettiği becerileri kazanan bireylerin işverenler gözündeki değerleri de yükselmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe istihdam piyasasına katılma oranı, istihdama geçiş hızı ve alınan ücret düzeyleri de yükselmektedir (Marginson, 2019). Eğitim ile istihdam ilişkisinin olduğunu ortaya koyan bu kuramın yanında, Beltekin, (2014) Karamanlioğlu vd., (2023) eğitim düzeyi ile istihdam arasında pozitif yönde ilişki olduğunu, eğitim düzeyi arttıkça istihdamın da olumlu yönde arttığını ifade etmişlerdir. Aynı doğrultuda, Kavak (1997) eğitim ve istihdam ilişkisini uluslararası veriler üzerinden incelediği çalışmasında, bazı ülkelerde yüksek eğitim düzeyine rağmen istihdamın düşük olabildiğini belirtmekle birlikte, genel eğilimin bunun tersine olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre, yükseköğretim mezunlarının iş arama ve işe yerleşme olasılıkları, ilköğretim ve ortaöğretim mezunlarına kıyasla daha yüksektir; dolayısıyla istihdam oranları da genel olarak artış göstermektedir şeklinde ifade etmiştir. Yine, Tanrikulu (2011); Çakır ve Kellevezir (2020) yükseköğretim mezunu bireylerin işgücü piyasalarında talep edilme olasılıklarının yüksek olduğu ve işe girme oranlarının arttığını ifade etmişlerdir.

Yıldız ise (2017), Yükseköğretimin, bireye alanında uzmanlaşma, yeniliklere açıklık, rekabet gücü, yeni bir şeyler sunabilirlik gibi nitelikler kazandırdığı, bu durumun istihdama ve ekonomik kalkınmaya olumlu yansıdığını belirtmiştir. Bunu yanında Pelek (2022) ile Çakır ve Kellevezir (2020) bireylerin yükseköğretim mezuniyet alanları ile istihdam arasında ilişki olduğunu ifade etmişlerdir.

Yükseköğretim- İstihdam Analizinde Kullanılan Temel Alanlar

Türkiye İstatistik Kurumu, yükseköğretim-istihdam ilişkisinde, yükseköğretim mezuniyet alanlarını, Uluslararası Eğitim Sınıflamasını (ISCED) temel alarak tasnif etmiştir. Lisans ve ön lisans düzeyinde mezuniyet alanlarını aşağıdaki şekilde sıralamıştır (ISCED, 2013; Pelek, 2022; Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2024).

Lisans Mezuniyet Alanları

Eğitim. Okul öncesi öğretmen eğitimi, genel ve özel alan öğretmenlik eğitimi kapsamaktadır. Örneğin, okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği ve ağaç işleri öğretmenliği programlarını sıralayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TÜİK, 2024).

Sanat ve beşeri bilimler. Güzel sanatlar, el sanatları, müzik ve sahne sanatları, görüntü sanatları ve multimedya tasarımı, moda, iç mekân, sahne ve endüstri ürünleri eğitimi kapsamaktadır. Örneğin, basım teknolojileri, film tasarımı ve yönetimi, görsel sanatlar ve grafik sanatlar, arkeoloji, tarih, felsefe ve dil ve edebiyat programlarını sıralayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TÜİK, 2024).

Sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon. İktisat, ekonomi, siyasal bilimler ve vatandaşlık, psikoloji, sosyoloji, gazetecilik ve habercilik, kütüphane, enformasyon ve arşiv eğitimlerini kapsamaktadır. Örneğin, iktisat, ekonomi, maliye, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, coğrafya, yeni medya ve iletişim, televizyon haberciliği ve programcılığı, gazetecilik, müzecilik ile bilgi ve belge yönetimleri programlarını sıralayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TÜİK, 2024).

İş, yönetim ve hukuk. Muhasebe ve vergilendirme, sigortacılık ve bankacılık, işletme ve yönetim, pazarlama ve reklamcılık, büro hizmetleri ve sekreterlik eğitimi kapsamaktadır. Muhasebe ve finans yönetimi, bankacılık ve sigortacılık, insan kaynakları yönetimi, lojistik yönetimi işletme, kamu yönetimi, sağlık yönetimi, halkla ilişkiler ile hukuk programlarını sayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TÜİK, 2024).

Doğa bilimleri, Matematik ve istatistik. Biyoloji, biyokimya, fizik, çevre bilimleri, yer bilimleri, matematik ve istatistik eğitimi kapsamaktadır. Örneğin, biyoloji, adli bilimler, harita mühendisliği, meteoroloji mühendisliği, tapu kadastro, matematik, matematik mühendisliği ile istatistik programlarını sıralayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TÜİK, 2024).

Bilişim ve iletişim teknolojileri. Bilgisayar kullanımı, veri tabanı, ağ tasarımı, yazılım eğitimlerini kapsamaktadır. Örneğin, bilişim sistemleri ve teknolojileri, bilgi güvenliği teknolojisi, yazılım mühendisliği ile adli bilişim mühendisliği programlarını sayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TÜİK, 2024).

Mühendislik, imalat ve inşaat. elektrik, elektronik, enerji, mekanik, metal, motorlu araçlar, gemi, gıda işleme, malzeme, madencilik, mimarlık, şehir planlama ile inşaat yapma eğitimlerini kapsamaktadır. Örneğin, kimya mühendisliği, bilgisayar mühendisliği, çevre mühendisliği, elektrik ve elektronik mühendisliği, yapay zeka ve veri mühendisliği, imalat mühendisliği, uçak mühendisliği, havacılık ve uzay mühendisliği, gemi ve deniz teknolojisi mühendisliği, gıda mühendisliği, malzeme bilimi ve mühendisliği, mimarlık, endüstri mühendisliği, biyomedikal mühendisliği ile ulaştırma mühendisliğini programlarını sıralayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TÜİK, 2024).

Tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik. Bitkisel ve hayvansal üretim, ormancılık, veterinerlik ile su ürünleri eğitimlerini kapsamaktadır. Örneğin, bitki koruma, hayvansal üretim ve teknolojileri, bütün eksperliği, zootekni, tarımsal genetik mühendisliği, balıkçılık teknolojisi, su bilimleri ve mühendisliği ile veterinerlik programlarını sıralayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TÜİK, 2024).

Sağlık ve refah. Tıp, diş sağlığı, ebelik, hemşirelik, eczacılık, tıbbi teşhis ve tedavi teknolojisi, rehabilitasyon, terapi, engelli ve yaşlı bakımı, çocuk ve ergen hizmetleri ile sosyal hizmetler eğitimi kapsamaktadır. Örneğin, tıp, diş hekimliği, eczacılık, ebelik, hemşirelik, odyoloji, ortez ve protez, gerontoloji, beslenme ve diyetetik, dil ve konuşma terapisi, fizyoterapi ve rehabilitasyon, sosyal hizmet ile çocuk gelişimi programlarını sayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TÜİK, 2024).

Hizmetler. Otel ve lokanta hizmetleri, ev hizmetleri, saç bakımı ve güzellik hizmetleri, seyahat, turizm ve dinlenme hizmetleri, spor, iş sağlığı ve güvenliği, ulaştırma hizmetleri ile mülkiyet koruma ve güvenlik eğitimlerini kapsamaktadır. Örneğin, aile ve tüketici bilimleri, gastronomi ve mutfak sanatları, turizm işletmeciliği, spor yöneticiliği, deniz ulaştırma işletme mühendisliği, iş sağlığı ve güvenliği, hava trafik kontrolü, pilotaj ile gümrük işletme programlarını sayabiliriz (ISCED, 2013; Pelek, 2022; TUİK, 2024).

Ön Lisans Alanları

Sanat ve beşeri bilimler. İki yıllık eğitim verilen basım yayım teknolojileri, grafik tasarımı, fotoğrafçılık ve kameramanlık, sahne ve dekor tasarımı, çini sanatı ve tasarımı, halıcılık ve kilimcilik, kuyumculuk ve takı tasarımı, seramik ve cam tasarımı, sahne ışık ve teknolojileri, eser koruma, müzik aletleri yapımı ile uygulamalı yabancı dil çevirmenlik gibi programları kapsamaktadır (ISCED, 2013).

Sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon. İki yıllık eğitim verilen maliye, dış ticaret, muhasebe ve vergi uygulamaları, nüfus ve vatandaşlık ile medya ve iletişim gibi programları kapsamaktadır (ISCED, 2013).

İş, yönetim ve hukuk. İki yıllık eğitim verilen muhasebe ve vergi uygulamaları, sosyal güvenlik, menkul kıymetler ve sermaye piyasası, deniz ve liman işletmeciliği, yerel yönetimler, emlak yönetimi, deniz brokerliği, kooperatifçilik, perakende satış ve mağaza yönetimi ile adalet gibi programlarını kapsamaktadır (ISCED, 2013).

Doğa bilimleri, matematik ve istatistik. İki yıllık eğitim verilen biyokimya, coğrafi bilgi sistemleri, tapu ve kadastro, harita ve kadastro ile geoteknik gibi programları kapsamaktadır (ISCED, 2013).

Bilişim ve iletişim teknolojileri. İki yıllık eğitim verilen bilgisayar operatörlüğü, web tasarımı ve kodlama, sağlık bilgi sistemleri teknikerliği, bilgisayar programcılığı ile bilişim güvenliği teknolojisi gibi programları kapsamaktadır (ISCED, 2013).

Mühendislik, imalat ve inşaat. İki yıllık eğitim verilen boya teknolojisi, kozmetik teknolojisi, kimya teknolojisi, alternatif enerji kaynakları teknolojisi, doğalgaz ve tesisatı teknolojisi, elektrik, iklimlendirme ve soğutma teknolojisi, kaynak teknolojisi, uçak teknolojisi, mermer teknolojisi ile madencilik teknolojisi gibi programları kapsamaktadır (ISCED, 2013).

Tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik. İki yıllık eğitim verilen arıcılık, bağcılık, atıcılık ve antrenörlüğü, bitki koruma, süt ve besi hayvancılığı, fındık ekserliği, tarım teknolojisi, seracılık, su altı teknolojisi ile laborant ve veteriner sağlık gibi programları kapsamaktadır (ISCED, 2013).

Sağlık ve refah. İki yıllık eğitim verilen ameliyathane hizmetleri, otopsi yardımcılığı, diş protez teknolojisi, ebelik, hemşirelik, odyometri, anestezi, optisyenlik, tıbbi görüntüleme teknikleri, evde hasta bakımı, yaşlı bakımı ile sosyal hizmetler gibi programları kapsamaktadır (ISCED, 2013).

Hizmetler. İki yıllık eğitim verilen aşçılık, ikram hizmetleri, pastacılık ve ekmekçilik, turizm animasyonu, iş sağlığı ve güvenliği, acil durum ve afet yönetimi, sivil savunma ve itfaiyecilik, hava trafik kontrolü, sivil hava ulaştırma işletmeciliği, posta hizmetleri ile çağrı merkezi hizmetleri gibi programları kapsamaktadır (ISCED, 2013).

Yöntem

Çalışmanın Amacı

Yükseköğretim istihdam ilişkisini, bireylerin yükseköğretimden mezun oldukları alanlar çerçevesinde ortaya koymaktır. Bu kapsamda, yükseköğretim (ön lisans ve lisans) mezuniyet alanlarına 2023 yılı istihdam göstergeleri baz alınacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kapsamında tarama modellerinden kesit alma yaklaşımı kullanılmıştır. Kesit alma yaklaşımı incelenen fenomenin seçilen yıllardaki anlık durumunun araştırılmasını ifade etmektedir (Karasar, 2023). Bu kapsamda çalışmada, lisans ve ön lisans

mezunlarının, TÜİK 2023 yılı kayıtlı istihdam oranları ile lisans ve ön lisans mezunlarının eğitim ve öğretim alanlarına göre kayıtlı istihdam oranlarına ilişkin veriler kesit alınmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada, lisans ve ön lisans mezunlarının, TÜİK 2023 yılı kayıtlı istihdam oranları ile lisans ve ön lisans mezunlarının eğitim ve öğretim alanlarına göre TÜİK 2023 yılı kayıtlı istihdam oranlarına ilişkin verileri kesit alınarak tablo ve grafiklerle görselleştirilmiştir. İlk sırada lisans ve ön lisans mezunlarının, kayıtlı istihdam oranları; ikinci sırada eğitim ve öğretim alanlarına göre kayıtlı istihdam oranlarına ilişkin tablo ve grafik sunulmuştur. Tablo ve grafiklerde detaylı olarak görselleştirilen veriler yorumlanarak çıkarımlarda bulunulmuştur.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu 2023 yılı resmi istihdam verilerine ulaşılabilmiştir. Yükseköğretim sistemi kapsamında olan yüksek lisans ve doktora mezunlarının resmi verilerine ulaşılammıştır.

Bulgular

Aşağıda, TÜİK verilerine göre, lisans ve ön lisans mezunlarının, 2023 yılı kayıtlı istihdam oranları ile eğitim ve öğretim alanlarına göre kayıtlı istihdam oranları gösterilmiştir.

Tablo 1.

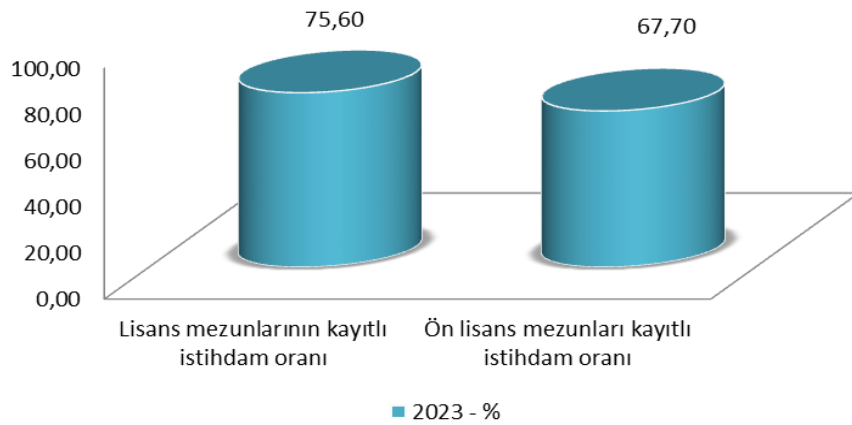
Lisans ve Ön Lisans Mezunlarının Kayıtlı İstihdam Oranları- 2023

Mezuniyet Düzeyi	2023
Lisans mezunları kayıtlı istihdam oranı	%75,60
Ön lisans mezunları kayıtlı istihdam oranı	%67,70

Kaynak: TÜİK, *Yükseköğretim istihdam göstergeleri*, 2023

Grafik 1

Lisans ve Ön Lisans Mezunlarının Kayıtlı İstihdam Oranları- 2023

Kaynak: TÜİK, *Yükseköğretim istihdam göstergeleri*, 2023

Tablo 1 ve Grafik 1 değerlendirildiğinde, lisans mezunlarının istihdam oranı %75,60 iken ön lisans mezunlarının istihdam oranı 67,70 olduğu görülmektedir.

Tablo 2.

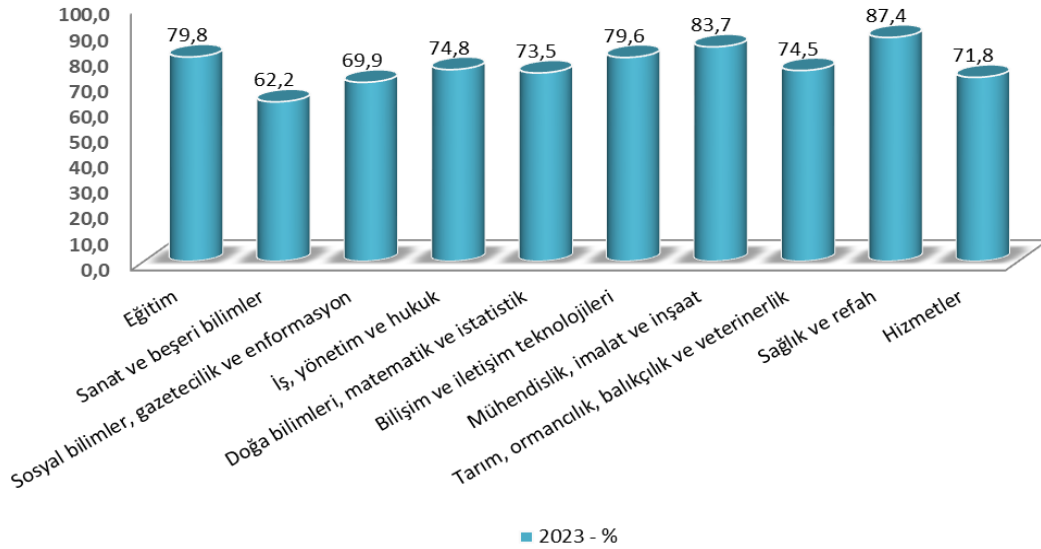
Lisans Mezunlarının Eğitim ve Öğretim Alanlarına Göre Kayıtlı İstihdam Oranı, -2023

Eğitim ve Öğretim Alanları	2023
Eğitim	%79,8
Sanat ve beşeri bilimler	%62,2
Sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon	%69,9
İş, yönetim ve hukuk	%74,8
Doğa bilimleri, matematik ve istatistik	%73,5
Bilişim ve iletişim teknolojileri	%79,6
Mühendislik, imalat ve inşaat	%83,7
Tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik	%74,5
Sağlık ve refah	%87,4
Hizmetler	%71,8

Kaynak: TÜİK, Yükseköğretim istihdam göstergeleri, 2023

Grafik 2

Lisans Mezunlarının Eğitim ve Öğretim Alanlarına Göre Kayıtlı İstihdam Oranı, -2023

Kaynak: TÜİK, Yükseköğretim istihdam göstergeleri, 2023

Tablo 2 ve grafik 2 değerlendirildiğinde, lisans mezuniyet alanlarında en yüksek istihdam oranı (%87,4) sağlık ve refah olurken, sırasıyla mühendislik, imalat ve inşaat (%83,7), eğitim (%79,8), bilişim ve iletişim teknolojileri (%79,6), iş, yönetim ve hukuk (%74,8), tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik (%74,5), doğa bilimleri, matematik ve istatistik (%73,5), hizmetler (%71,8), sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon (%69,9), sanat ve beşeri bilimler (%62,2) olarak sıralanmaktadır.

Tablo 3

Ön Lisans Mezunlarının Eğitim ve Öğretim Alanlarına Göre Kayıtlı İstihdam Oranı-2023

Eğitim ve Öğretim Alanları	2023
Sanat ve beşeri bilimler	%56,0
Sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon	%67,5
İş, yönetim ve hukuk	%68,9
Doğa bilimleri, matematik ve istatistik	%71,7
Bilişim ve iletişim teknolojileri	%70,4
Mühendislik, imalat ve inşaat	%77,3
Tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik	%69,6
Sağlık ve refah	%62,6

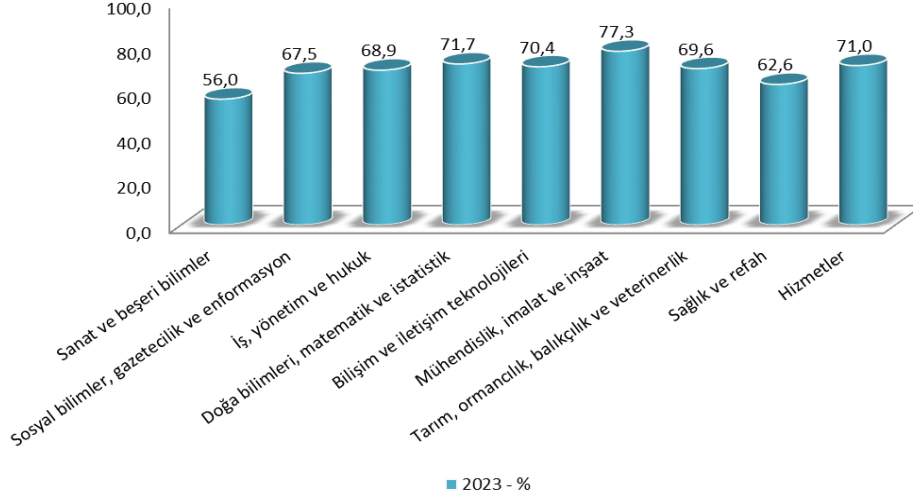
Hizmetler

%71,0

Kaynak: TÜİK, Yükseköğretim istihdam göstergeleri, 2023

Grafik 3

Ön Lisans Mezunlarının Eğitim ve Öğretim Alanlarına Göre Kayıtlı İstihdam Oranı, -2023

Kaynak: TÜİK, Yükseköğretim istihdam göstergeleri, 2023

Tablo 3 ve grafik 3 değerlendirildiğinde, ön lisans mezuniyet alanlarında en yüksek istihdam oranı mühendislik, imalat ve inşaat (%77,3) olurken sırasıyla doğa bilimleri, matematik ve istatistik (%71,7), hizmetler (%71,0), bilişim ve iletişim teknolojileri (%70,4), tarım, ormancılık, balıkçılık ve veterinerlik (%69,6), iş, yönetim ve hukuk (%68,9), sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon (%67,5), sağlık ve refah (%62,6), sanat ve beşeri bilimler (%56,0) olarak sıralanmaktadır.

Tartışma

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, lisans mezuniyet alanları on mezuniyet alanında sınıflandırırken, ön lisans mezuniyet alanları dokuz mezuniyet alanında sınıflandırılmıştır. Ön lisans mezuniyet alanlarında, lisans mezuniyet alanlarından farklı olarak eğitim alanı bulunmamaktadır (ISCED, 2013).

2023 yükseköğretim istihdam göstergeleri incelendiğinde, lisans mezunların kayıtlı istihdam oranı %75,60 iken, ön lisans mezunlarının istihdam oranı % 67,70 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2024). Aynı doğrultuda, 2022 TÜİK verilerine göre de lisans mezunların istihdam oranı %71,7 iken, ön lisans mezunlarının istihdam oranı %64,9 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2022). Mezuniyet alanlarına göre kayda değer önemli bulguları değerlendirildiğinde, 2023 istihdam oranları lisans düzeyi ve ön lisans düzeyi karşılaştırıldığında, sağlık ve refah mezuniyet alanında lisans düzeyinde mezun olan bireylerin %87,4 istihdam edilirken, ön lisans düzeyinde mezun olan bireylerin %62,6'sı istihdam edilmektedir. Başka bir ifadeyle, sağlık ve refah mezuniyet alanı, lisans mezuniyet alanları istihdam oranı sıralamasında ilk sırada yer alırken, Ön lisans mezuniyet alanları sıralamasında en düşük istihdam seviyesine yakın, sekizinci sırada yer almaktadır (TÜİK, 2024). Aynı doğrultuda, 2022 TÜİK verilerine göre de lisans mezunlarında sağlık ve refah mezuniyet alanı istihdam oranında ilk sırada yer almaktadır (TÜİK, 2023). Benzer şekilde, Özdemir (2021) lisans düzeyindeki sağlık mezunlarının, ön lisans düzeyinde sağlık mezunlarına oranla kamu kurumlarına atanma olasılığının yaklaşık beş kat daha fazla olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Donald, Baruch ve Asleigh (2019) de Birleşik Krallık'ta yaptıkları çalışmalarında sağlık alanındaki lisans mezunlarının istihdam beklentilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Mühendislik, imalat ve inşaat mezuniyet alanı değerlendirildiğinde, lisans mezuniyet alanları içerisinde %83,7 istihdam oranı ikinci sırada yer alırken, ön lisans mezuniyet alanları içerisinde 77,3 istihdam oranı ilk sırada yer almaktadır. Başka bir ifadeyle mühendislik, imalat ve inşaat mezuniyet

alanı istihdam sıralamasında ön lisans düzeyinde en yüksek istihdam oranına sahipken, lisans düzeyinde ikinci en yüksek orana sahiptir (TÜİK, 2023). Benzer şekilde, 2022 TÜİK verilerine göre de lisans mezunlarında mühendislik, imalat ve inşaat mezuniyet alanı istihdam oranında ikinci sırada yer alırken, ön lisans mezunlarının istihdam oranı ise ilk sırada yer almaktadır (TÜİK, 2023). Aynı doğrultuda Çakır ve Kellevezir (2020) mühendislik ve inşaat alanında mezun olanların istihdam düzeylerinin yüksek seviyede gerçekleştiği bulgusuna ulaşmışlardır.

Sanat ve beşerî bilimler mezuniyet alanı ise lisans düzeyinde mezunların istihdam oranı %62,2 oranında gerçekleşirken, ön lisans düzeyinde mezunların istihdam oranı %56,0 oranında gerçekleşmektedir. Başka bir ifadeyle sanat ve beşerî bilimler mezuniyet alanı hem lisans mezunlarında hem de ön lisans mezunları arasında en düşük istihdam seviyesine sahiptir (TÜİK, 2023). Aynı doğrultuda, Serpil (2022) sanat ve beşerî bilimler alanından mezun olanların istihdam edilme olanaklarının düşük olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Pelek (2022) mezuniyet alanları içerisinde güzel sanatların en düşük istihdam oranına sahip olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Eğitim düzeyi ile istihdam arasında pozitif yönde ilişki bulunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça istihdam oranı da artmaktadır. Mezuniyet alanları ile istihdam arasında ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki lisans ve ön lisans eğitim seviyesine göre de farklılık göstermektedir (Marginson, 2019; Beltekin, 2014: 229; Karamanlıoğlu vd., 2023). Sağlık ve refah mezuniyet alanında lisans mezunlarının daha yüksek oranda işe yerleşmektedirler. Ön lisans mezunlarının ise işe yerleşme oranı nispeten daha düşük seviyede gerçekleşmektedir. Mühendislik, imalat ve inşaat mezuniyet alanında lisans ve ön lisans mezunlarının işe yerleşme oranları yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. Sanat ve beşerî bilimler mezuniyet alanında ise hem lisans ve ön lisans mezunlarının işe yerleşme oranları oldukça düşük ve sınırlı oranlarda gerçekleşmektedir. Yukarıdaki veriler çerçevesinde kamu yöneticileri ile yükseköğretim kurum ve kuruluşları yöneticilerine şu önerilerde bulunabilir.

Sağlık ve refah alanında iki yıl eğitim veren hemşirelik, ebelik, hemşirelik ve ebelik, sosyal hizmet ön lisans programların yerine, dört yıllık eğitim veren, hemşirelik, ebelik, hemşirelik ve ebelik ile sosyal hizmetler programları açılabilir.

Mühendislik, imalat ve inşaat mezuniyet alanında lisans (bilgisayar mühendisliği, çevre mühendisliği, elektrik ve elektronik mühendisliği, yapay zeka ve veri mühendisliği, imalat mühendisliği, uçak mühendisliği, havacılık ve uzay mühendisliği, gemi ve deniz teknolojisi (boya teknolojisi, kozmetik teknolojisi, kimya teknolojisi, alternatif enerji kaynakları teknolojisi, doğalgaz ve tesisatı teknolojisi, elektrik, iklimlendirme ve soğutma teknolojisi, kaynak teknolojisi, uçak teknolojisi, mermer teknolojisi ve madencilik teknolojisi gibi.) iş gücü piyasası analiz edilerek var olan programların devamlılığı sağlanabilir veya yeni programlar açılabilir.

Sanat ve beşerî bilimler alanında ise lisans (Basım teknolojileri, film tasarımı ve yönetimi, görsel sanatlar ve grafik sanatlar, arkeoloji, tarih, felsefe ve dil ve edebiyat gibi.) ve ön lisans (basım yayım teknolojileri, grafik tasarımı, fotoğrafçılık ve kameramanlık, sahne ve dekor tasarımı, çini sanatı ve tasarımı, halıcılık ve kilimcilik, kuyumculuk ve takı tasarımı, seramik ve cam tasarımı, sahne ışık ve teknolojileri, eser koruma, müzik aletleri yapımı gibi.) programlarının iş gücü piyasası analizi yapılarak kademeli olarak sayıları azaltılabilir.

Kaynakça

- Akdoğan, E., & Altınok, V. (2024). Türkiye’de yükseköğretimin misyonu ve etkililiği. *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(2), 16–31.
- Altınışik, İ., & Peker, H. S. (2012). Eğitimin ekonomik kalkınmaya etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (4), 1–13.
- Baskan, G. A. (2001). Türkiye’de yükseköğretimin gelişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 21–32.
- Beltekin, N. (2014). İşgücü talebi ve eğitim ilişkisi üzerine bir analiz (iş ilanları örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(51).

- Bıçerli, M. K. (2011). Yükseköğretim sistemimizi işgücü piyasasındaki gelişmeler paralelinde yeniden yapılandırmak zorundayız. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (3)*, 122–127.
- Çakır, Ö., & Kellevezir, İ. (2020). Yükseköğretim mezunlarında işsizlik ve nitelik uyumsuzluğu olgusu: UNI-VERİ araştırma sonuçları ışığında bir değerlendirme. *Çalışma İlişkileri Dergisi, 1*, 1–17.
- Donald, W. E., Baruch, Y., & Ashleigh, M. (2019). The undergraduate self-perception of employability: Human capital, careers advice, and career ownership. *Studies in Higher Education, 44*(4), 599-614.
- Erçetin, Ş. (2001). Biz akademisyenler geleceğin yükseköğretim kurumlarını yaratmaya hazır mıyız? *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 25*(25), 75–86.
- Ergün, E. (2003). AKÜ Bolvadin Meslek Yüksekokulu'nun Bolvadin'in sosyo-kültürel yapısına ve ekonomisine katkıları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5*(1), 63-78.
- Göker, Z., & Dane, K. (2013). Tam istihdamın sağlanmasında maliye politikasının rolü ve post-Keynesyen çözüm önerileri. *Akdeniz İİBF Dergisi, 13*(26), 103–119.
- Görmüş, A. (2019). Türkiye'de zamana dayalı eksik istihdamın karakteristiği: Hane halkı işgücü anketlerinden bulgular. *Sosyoekonomi, 27*(40), 67–90.
- Güçlüoğlu, Ü. M. (2017). *Türkiye istihdam analizi ve bazı makroekonomik değişkenlerin istihdam üzerindeki etkisi*. Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- İlgar, R. (2023). Türkiye'de eğitimde yaşanan bölgesel farklılıklar. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 9*(2), 20–44. <https://doi.org/10.47615/issey.1329419>
- ISCED. (2013). UNESCO Institute for Statistics. (2014). *The constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)*. <https://doi.org/10.15220/978-92-9189-150-4-en-f> 2013
- İnanç, H., Güner, Ü., & Sarısoy, S. (2006). Eğitimin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 1*(2), 59–70.
- Karamanlioğlu, İ., Karamanlioğlu, İ., & Özden, A. S. (2023). Türkiye'de işsizliğin önlenmesinde eğitimin etkisine ilişkin kavramsal bir değerlendirme. *Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Arayışı Dergisi (UEMAD), 3*(1), 21–31.
- Karasar, N. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (38. basım). Ankara: Nobel Akademik.
- Kavak, Y. (1997). Eğitim, istihdam ve işsizlik ilişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*(13), 21–26.
- Kılıç, R. (1999). Türkiye'de yükseköğretimin kapsamı ve tarihsel gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (3)*, 289–310.
- Kızıroğlu, A. M. (2014). 1980'den günümüze Türkiye ve İstanbul'da istihdam. *Çalışma ve Toplum, 3*(42), 61–110.
- Koç, M. H., Fidan, T., & Kurt, T. (2022). İnsan sermayesi türleri ve istihdam edilebilirlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi: Bir vakıf meslek yüksekokulu örneği. *Yükseköğretim Dergisi, 12*(2), 227–244.
- Kol, E. N. (2011). *İktisadi etkinlik–istihdam–kariyer planlaması ilişkisi: Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri üzerine bir uygulama* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Konya Selçuk Üniversitesi.
- Kurt, T., Ayyıldız, P., & Fidan, T. (2023). The Magnus Effect behind the transition to higher education in Türkiye: Uncovering equity issues. *LEARNing Landscapes, 16*(1), 187–198.

- Marginson, S. (2019). Limitations of human capital theory. *Studies in Higher Education, 44*(2), 287–301.
- Özdemir, A. (2021). Türkiye’de sağlık işgücü kamu istihdamı. *Journal of Healthcare Management and Leadership, 1*(1), 59–69.
- Özsoy, C. (2008). Türk yükseköğrenim sisteminin durumu ve iktisadi büyüme performansına katkısı. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1*(2), 31.
- Öztürk, A. T., & Alp, T. (2020). Özel sektörde istihdamın artırılmasında etkili olan faktörlerin analizi. *International Journal of Management and Administration, 4*(7), 136–177.
- Öztürk, S., & Çoltu, S. (2016). Eğitimin kalkınmaya etkisi üzerine bir değerlendirme. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(81), 681–694.
- Pazarçeviren, S. Y., & Ala, T. (2019). Türkiye’de sağlık sektöründe faaliyet tabanlı maliyetleme yöntemlerinin kullanılmasına yönelik literatür taraması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24*(3), 417–429.
- Pelek, S. (2022). Türkiye’de diplomalı işsizlik: İşsiz üniversite mezunlarının iş piyasası örüntüleri. *Journal of Management and Economics Research, 20*(1), 247–270.
- Serpil, H. (2022). Yükseköğretimin metalaşması ve çalışma hayatının dönüşümü. In O. Dünder (Ed.), *Çalışma kavramına sosyolojik bakış* (ss. 107–122). Kriter Yayınevi.
- Tanrıkulu, D. (2011). Gençliğin çıkmazı. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1*(1), 43–46.
- Taşçı, H. M., & Darıcı, B. (2010). Türkiye’de eksik istihdamın belirleyenleri: HIA ile bir mikro veri uygulaması. *Maliye Dergisi, 158*(1), 278–300.
- Türk Dil Kurumu. (2025). Türk Dil Kurumu. <https://www.tdk.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). Yükseköğretim istihdam göstergeleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yuksekogretim-Istihdam-Gostergeleri-2022-49600>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). Yükseköğretim istihdam göstergeleri, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yuksekogretim-Istihdam-Gostergeleri-2023-53466>
- Uysal, D., & Aydemir, E. E. (2016). Türkiye’de yükseköğretim kavramı ve yükseköğretimin istihdam ve ekonomiye etkisinin analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 35*(1), 275–284.
- Uz, S. (2022). Yükseköğretim mezunu gençlerin istihdamı üzerine sosyolojik bir analiz. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 26*(3), 557–576.
- Yağmur, A. (2009). *İstihdam edilebilirlik açısından eğitim–istihdam ilişkisi: Konya bölgesi imalat sanayi örneği* [Yüksek lisans tezi]. Konya Selçuk Üniversitesi.
- Yıldız, E. (2017). Türkiye’de 1923–2016 dönemi yükseköğretim ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Researcher, 5*(3), 112–125.
- Yıldız, S. M. (2008). Beden eğitimi ve spor öğretimi veren yükseköğretim kurumları ve istihdam durumları. *Kastamonu Education Journal, 16*(2), 651–656.
- Yıldız, S. M., Özdağ, S., & Yaman, Ç. (2008). Beden eğitimi ve spor eğitimi veren yükseköğretim kurumları ve istihdam durumlarına yönelik öğrenci algılamaları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5*(2), 1–10.
- Yücel, F. H., & Çalık, T. (2022). Kalkınma planlarında yükseköğretime yüklenen roller. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(3), 778–797.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Resmî Gazete* (9 Kasım 1982). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu. (1981). *Resmî Gazete*, (17506), 6 Kasım 1981. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2547&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>